

Brázda, Radim

Lubomír Nový – filozof v neklidné době

In: Brázda, Radim. *Filozofové ve městě*. Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2021, pp. 131-139

ISBN 978-80-210-9826-8; ISBN 978-80-210-9827-5 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143891>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Lubomír Nový – filozof v neklidné době

Lubomír Nový (1930–1996) vykonával funkci vedoucího katedry dvakrát, v období 1963–1969 a 1991–1996. Na Nového život a dílo vzpomínali při příležitosti dvacátého výročí úmrtí jeho kolegové, kteří s ním působili na brněnské katedře. Blok osobních vzpomínek s názvem *K 20. výročí úmrtí Lubomíra Nového* je k dispozici ve *Studia philosophica* (2017, roč. 64, č. 1).²³⁸ Nového si pamatuje jako student rovněž autor tohoto textu. Ve druhé polovině 80. let mi jako studentovi Nový při nahodilé konzultaci v pivnici U čápa (z katedry stačilo jen přejít ulici Gorkého) a po otázce, čím se právě zabývám, ochotně nabídl, že mi domluví schůzku s Josefem Zumrem, který je znalcem díla Ladislava Klímy a české filozofie vůbec. O něco později jsem mohl zajet do Prahy a setkat se s dr. Zumrem (ještě v jeho dnes již neexistujícím domku v Libni, v ulici Na Hrázi (věčnosti). S doporučením od Nového mi Josef Zumr, který tehdy pracoval jako překladatel, ochotně a přátelsky ukázal tehdy nepublikované fotografie Ladislava Klímy i portrét pořízený v nemocnici nedlouho před jeho smrtí a seznámil mě s osudem Klímovy pozůstalosti.²³⁹

Dle vzpomínek kolegů razil Nový při sestavování konferenčních či jiných vystoupení zásadu jejich rozčlenění na tři hlavní části, zdůraznění tří hlavních otázek nebo tří hlavních bodů. Triadiků různého druhu se vyskytuje v dějinách filozofie řada. V tomto smyslu by jím byl i Friedrich Nietzsche, který se v předmluvě k *Die Philosophie im tragischen Zeitalter der Griechen* domníval, že obraz člověka je možné vytvořit ze tří anekdot: „*Ze tři anekdot lze vytvořit obraz člověka; pokusím se o to, abych z každého systému vybral tři anekdoty, a to ostatní pustím k vodě.*“²⁴⁰ Nietzsche tuto poznámku učinil v kontextu, v němž zdůrazňuje, že se při pokusu stručně zprostředkovat dějiny starších řeckých filozofů nutně nevyhneme neúplnosti. Ale současně se pokusil vybrat ty stránky učení, v nichž dle jeho mínění nejsilněji vystupuje osobnost filozofa. Domníval se, že by se ve velkém množství zprostředkovaných myšlenek mohla odmlčet osobnost příslušného filozofa. Navíc hrozí, že by se obsáhlé pojednání týkalo již vyvrácených systémů. Pak se předmětem jeho zájmu stane to osobní, které je věčně nevyvratitelné. A to se Nietzsche pokusil vtěsnat do tří anekdot. Nietzsche tímto stylem pěstuje značně odlišný program dějin filozofie, než jaký reprezentoval například Hegel (triadik zcela jiného typu). Osobně-individuální charakter a znaky nějaké filozofie, které nejsou spjaty s abstraktními pojmy, jsou redukovány na střízlivá fakta biografie nebo zcela opominuty. Pro literárně a rétoricky vyjádřenou subjektivitu autora není místo – nepatří do instrumentáře filozofie, a proto může být z dějin vypuštěna. Z hegelovského pohledu by anekdotické předávání tradovaného bylo zcela bezcenné. V Hegelově perspektivě jsou těla filozofů v dějinách filozofie těly pomíjivými. Jejich existence je omezena časem, ale jejich díla je v pomíjivosti nenásledují, protože jejich obsah tvoří to rozumné (*das Vernünftige*).

238 Dostupné z <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/136557>.

239 S Josefem Zumrem jsem se setkal znovu po letech na Katedře filozofie v Olomouci, kde jsem působil jako začínající asistent a kam on dojížděl z Prahy přednášet.

240 „*Aus drei Anekdoten ist es möglich, das Bild eines Menschen zu geben; ich versuche es, aus jedem Systeme drei Anekdoten herauszuheben, und gebe das Uebrige preis.*“ NIETZSCHE, Friedrich. *Die Philosophie im tragischen Zeitalter der Griechen*. [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB>.

Pro Hegela nejde ve filozofii o osobnosti a charakter. Proto odmítá historiografické zprávy a doxografické výtahy o životech filozofů. Pointu odmítnutí biografie filozofa ve prospěch jeho teorie představuje výrok Martina Heideggera, který koluje spíše v anekdotické podobě: „Aristoteles se narodil, pracoval a zemřel. Věnujme se jeho myšlení.“ Jako anekdotu jej uvedla Hannah Arendtová ve své promluvě při příležitosti 80. narozenin Heideggera v roce 1969 (aniž by však s podobným stanoviskem sama souhlasila).²⁴¹ U Heideggera nalezneme původní výrok v neutrální formulaci v přednáškách o Aristotelovi ze zimního semestru 1924: „Na osobnosti filozofa nás zajímá pouze následující: narodil se tehdy a tehdy, pracoval a zemřel. Vze-zřením filozofa a podobně se zabývat nebudeme.“²⁴² Po vydání *Überlegungen II-VI*, tzv. *Schwarzen Hefte* v roce 2014, by možná Heidegger sám uvítal maximální koncentraci pozornosti na dílo a minimalizovaný zájem o jeho život, zvláště v kritických letech 1931–1938. Tato linie dějin filozofie, která je bez ohledu na Hegelovo mínění nepřerušena až do současnosti, však na rozdíl od Hegela neodsouvá otce anekdotických dějin filozofie, Diogena Laertského, na okraj zájmu, ani se nedomnívá, že se zabýval špatnými anekdotami. Dějiny filozofie postupují přinejmenším po obou liniích, souvislosti života a díla se zvažují s ohledem na jednotlivé případy a hegelovský pohled nás nemusí nikterak svazovat. Připomeňme si, že „anekdota“ byl původně filologický terminus technicus pro ještě nevydané spisy nebo dosud neznámé epizody ze života známé osoby. Anekdotou mohl být (v dnes již málo či téměř nepoužívaném významu) nějaký detail, který původně nebyl určen veřejnosti, nějaká utajená, neznámá okolnost, příhoda, která má neznámou i zůstat. Anekdota mohla rovněž označovat krátké vyprávění, které učinilo viditelným charakter velkého muže či ženy, stejně tak i zdánlivě nepodstatnou okolnost soukromého života, záznam biografického, ale příznačného detailu. Snad i proto a ve volné návaznosti si Nového připomeneme ukázkami z jeho dvou vybraných textů, které mají osobní charakter, a jednoho textu, který je Novému věnován a zaměřuje se přímo na jeho osobu. Ukázky jsem se v komentářích pokusil volně a s využitím aluzí spojit se světem filozofie mimo katedru filozofie v Brně. Nejprve nám Nový v ukázce ze *Skeptické mezihry* popíše proces, v jehož průběhu osudy děl následují pomíjivost těl až k možnému poslednímu čtenáři – bez ohledu na to, zda obsahují tři nebo více částí, anekdoty nebo abstraktní úvahy o čísle.

Skeptická mezihra

První ukázka je vybrána z knihy *Filosofie v neklidné době* (1965). Ve výtisku, který jsem měl v rukou, jsem našel za přehybem obálky složený výstřížek s recenzí, která vyšla v blíže neurčených novinách dne 12. listopadu 1965. Recenze má název *Filosofie v dnešku* a autor v ní Nového knihu charakterizuje na jednom místě takto: „Volbou otázek i závěry rozhodně vyvolává různorodou reakci: někteří se snad budou pozastavovat nad neobvyklostí pojmosloví a přístupů, stoupcenci matematického myšlení mohou nazvat knížku filozofickou poezií nebo zbytečnou metafyzikou a ty, kdo se hlásí k filozofii člověka, možná rozhoří, že místy příliš odbíhá od člověka k vnějšimu světu.“ Zdá se, že v roce 1965 kniha rozhodně nezapadla a vzbudila pozornost i kritickou reflexí tehdejšího marxismu svým jazykem, příklady z literatury a kinematografie. Vybraný text je z kapitoly s názvem *Skeptická mezihra*. Má formu krátké eseje a je psán volnějším stylem než hlavní části textu.

241 „Aristoteles wurde geboren, arbeitete und starb. Wenden wir uns seinem Denken zu.“ In: ARENDT, Hannah, HEIDEGGER, Martin. *Briefe 1925 bis 1975 und andere Zeugnisse*. Frankfurt a. M.: Klostermann 1998, s. 184.

242 HEIDEGGER, Martin. *Grundbegriffe der aristotelischen Philosophie. Gesamtausgabe*. Dil II.18, Frankfurt a. M.: Klostermann 2002, s. 5.

Přehlížím zrakem knihovnu, oči přebírají jeden svazek za druhým. Tuny papíru již popsali vědci, umělci a filosofové všech dob. A denně chrlí tiskárny další a další svazky knih a časopisů. Čím vyšší jsou hory knih, do kterých uložilo lidstvo své poznání, tím více nás tíží myšlenka na hranice lidského vědění i na hranice naší vlastní existence. Nepřehledné množství pramenů existuje o Kantových antinomiích, o jednom zlomečku, o jedné epizodě lidského vědění. Co je komu do Kanta? Co je mi po antinomiích? Miliony lidí žily bez Kanta a jeho antinomií a budou dále žít a možná budou žít šťastně právě proto, že nic nevědí o Kantovi a o jeho antinomiích. A teď si představme, že nějaký profesor, tehdy ještě pouze „Oberasistent“ a později „Privatdozent“, stal se profesorem proto, že zasvětil svůj život rozboru Kantových antinomií. Pečlivě si uložil do svého soukromého archívu pět výstřižků z různých časopisů, ve kterých ho za spis o Kantovi pochválili, a deset výstřižků ohnivě polemiky, která se kolem jeho interpretace Kantových antinomií rozpředla. Byla to bouřlivá polemika a v kavárně Lux se na ni ještě několik let vzpomínalo. Náš profesor filosofie prožil tak svůj krátký nadějný život a zemřel ve věku 61 let. Mezitím jeho „Oberasistent“ sbíral také výstřižky o plodné vědecké činnosti svého představeného a nyní píše nekrolog oslavující „tohoto skromného, avšak vynikajícího“ učenice, který se zapsal nesmazatelným písmem do dějin filosofie. Brzy se však ukáže, že toto „nesmazatelné písmo“ je petit: jméno profesora a jeho spisu objeví se petitem skromně vysázené v neskromně tlusté příručce o Kantovi z pera jiného profesora filosofie. Tento petit, zaručující relativní nesmrtelnost, vydrží v nejlepším případě několik desítek let a po té době se tlustá příručka, ve které byl zapsán, sama změní ve stručný petitový záznam v jiné, ještě obsáhlejší příručce a s ním zmizí jméno našeho profesora. Jeho spis o antinomiích zapadne v několika exemplářích v různých knihovnách a v síních starých hradů a zámků, kterými projdou unavení turisté spěšným krokem, aby za vraty vyměnili povinnou úctu za zájem o věci méně věčné: půjdou na pivo, sednou si do auta a budou se těšit z koupání, ze slunka, z milování. Zatím v té době jiný profesor filosofie studuje opět Kantovy antinomie, aby je vyložil tentokrát z marxistického hlediska, protože je to velmi potřebné z důvodů účinného boje proti buržoazní ideologii. Stráví na tom pět let života, a když uvážíme, že učenická léta ukončí ve třicítce a že v sedmdesátce již mnoho nevytvoří, zbývá mu čtyřicet let, ve kterých může napsat asi osm knížek a desítky studií, článků a recenzí. A tak stráví filosof léta svého života psaním děl, o která po jeho smrti málokdo zavádí... Již vidím před sebou úsměvy těch, kteří o své vědě nikdy nezapochovali a kteří se o filosofii vysloví pohrdavě: „Tak je to tedy, sami filosofové pochybují o jejím smyslu.“ Jak jsou sebejistí! Vždy vědí, co jejich obor znamená a co sami znamenají! Jsou slabí, protože nikdy nepoznali meze své existence a meze své vědy. Anebo se tak jen tváří, aby si sami něco namluvili a překlenuli svou vlastní nejistotu. Síla je tam, kde je činorodá práce při plném vědomí těchto mezí.²⁴³

Nový se v textové ukázce *Skeptické mezihry* zmiňuje o několika tématech. První se týká uvědomění si již tehdy a dnes ještě více nepřehledného a pozornou četbou fakticky nezvládnutelného množství filozofické literatury. Reálně to znamená existenci textového rezervoáru, který je více než 2 500 let permanentně plněn produkcí primární filozofické literatury. Na primární autorskou literaturu jsou nabaleny komentáře, syntetizující práce, slovníky, disputace, sumy, výklady a interpretace primární literatury. Ty se místy mohou osamostatnit do podoby primární literatury. Jak to vypadá jen v části světa v číslech? Ukážeme si to nikoli na monografiích a studiích, ale na bibliografiích studií a monografií. Od roku 1949 předkládá *Répertoire bibliographique de la philosophie* (RBP) soupisy bibliografií filozofické literatury. Jedná se o ročenky, které sledují filozofickou produkci: monografie a texty vycházející ve filozofických časopisech v 8 jazycích. Nynější podoba RBP vychází od roku 1991 pod trojím názvem *International Philosophical Bibliography – Répertoire bibliographique de la philosophie – Bibliografisch Repertorium van de Wijsbegeerte*. V č. 1/1949 tvořilo databázi sledovaných časopisů 226 periodik, v roce 2006 stoupl počet sledovaných časopisů na 503. Tato rozsáhlá řada systematicky uspořádaných bibliografií má i speciální

243 NOVÝ, Lubomír. *Filosofie v neklidné době*, Praha: Československý spisovatel 1965, s. 45–47.

rubriku pro texty o pojmu filozofie a pro úvody do filozofie. Jen první a druhý díl RBP z roku 2006 obsahují celkem 10 000 položek a 2 814 recenzovaných knih.²⁴⁴ Podobně dokumentují obsáhlost filozofické literatury soupisy Wilhelma Risse (1931–1998) *Bibliographia philosophica vetus* (1998) nebo *Bibliographia Logica: Verzeichnis der Druckschriften zur Logik mit Angabe ihrer Fundorte. Band I, 1472–1800* (1965). První díl *Bibliographia Logica* tvoří soupis autorů a děl a má 235 stran. Z jednoho oboru v období 1472–1800. *Index auctorum* prvního Risseho dílu má 39 stran (s. 237–276) s cca 50 jmény na stránce, přičemž u každého autora se odkazuje prostřednictvím letopočtu na vydání 1–13 děl. Nebudou-li předmětem vašeho zájmu Kantovy antinomie, ale logika a její dějiny, zkuste si spočítat, kolik vám zabere pouhé kurzorické čtení děl obsažených v prvním dílu *Bibliographia Logica*.

Proč se v takové situaci věnovat psaní dalších textů, když vyhlídka na to, že si jich někdo všimne, je mizivá a okruh lidí, kteří skutečně čtou specializované texty, se pravděpodobně zmenšuje? Existuje stále větší množství knih, které vplouvají do dějin filozofie s rostoucím a přesnějším věděním, nebo pouze s větším množstvím filozofů? Věnuje-li filozof pozornost novým věcem, věnuje méně času studiu minulého, a pak objeví a experimentálně ověří něco, co bylo s pomocí spekulace před několika staletími vysvětleno a popsáno mnohem přesněji. V Novém popsané situaci je pochopitelné, že po přechodu na masové, manažersky spravované univerzity není již ani tak podstatné, co je v textu napsané, ale kolik nových kusů textů a studií se vyprodukovalo, zda jsou v anglickém jazyce a umístěny v časopisech prvního kvartilu. Co filozofovi záleží na kvartilu a citačním indexu? Koho má dohnat a předejít, když si má dávat na čas?

V situaci rychlých změn, zaměření se pouze na to, co je nové, trendem a v souladu s aktuálními výzvami institucí udělujících granty, v situaci osvojování si a přijímání prosazovaných zájmových preferencí, se můžete stát „moderní“ pouhou zdrženlivostí, která je dočasně přezíravě hodnocena jako zpátečnická a brzdící nemodernost. Není vyloučeno, že stále se zrychlující vír změn vynese opakovaně v průběhu jednoho života na světlo opět to, co zde již bylo. A to bude chvíli chápáno jako moderní, aktuální, trendové. Je kategorie trendu, pokroku, aktuálnosti něčím, co má zasahovat i do organizační výuky a zaměření filozofie? Z pohledu univerzitního provozu, který je řízen marketingově, jistě ano, z pohledu filozofů tomu tak být nemusí a je otázka, zda by to pro filozofa otázkou být mělo.

Vědomí hranic vědění a mezi vlastní existence lze chápat jako nemožnost obsáhnout již vyprodukované, předložené a v textech konzervované vědění v omezeném čase. Zda rovněž přečtené a zažité je otázkou. Je v této situaci možné rozšiřovat vědění bez nejistoty, že naše vědění již jen neduplikuje to, co bylo uloženo v zapomenutých nebo jen nikdy či dlouho neotevřených svazcích? Ověřit si, že tomu tak není, znamená přebírat se v již napsaném minulém. A než si to ověříme, naučíme se několika jazykům, v nichž jsou již sepsané texty napsané, je pravděpodobné, že zemřeme. Současně nikdo nemusí obsáhnout vše, aby pochopil klíčové problémy filozofie. Jinému k tomu nepomůže ani nevšední encyklopedická znalost. Další si osvojí technologii dobrého života přirozeným způsobem a jako doplněk mu postačí běžná příruční knihovna, neubíjející smysluplná práce, zdraví, pravidelné procházky a dobrá strava.

Působí-li filozof na univerzitě, nejde ani tak primárně o to, aby se zapsal do dějin jiným typem písma než petitem, ale aby zpřítomňoval a oživoval to minulé, které u nových generací mívá často kredit starého a nepoužitelného harampádí (pokud však o existenci tohoto harampádí vědí). Porozumíme-li knihám našich předchůdců jako rozšiřující se nabídce zkušeností, které jejich čtenář dosud nemohl získat, pak by to platilo pouze v případě, že o nich možný čtenář ví. Pokud ne, získává zkušenost jinak, déle a do své smrti se nemusí dovědět o omezenosti své zkušenosti. V horším případě se omezená zkušenost použije k radikálním postojům typu, zde sto-

244 Touto problematikou se zabývá studie BRÁZDA, Radim, JASTRZEMBSKÁ, Zdeňka. Problémy sebeprodukce ve filozofii I: Funesův syndrom. *Pro-Fil* 17 (2) 2016: 15–29. Uvedený ročník a ročníky předchozí jsem si hapticky procházel při návštěvách Rakouské národní knihovny.

jím a nemohu jinak, rychlým odsudkům a hodnocením nebo hermeneutickým válkám o jedinou správnou interpretaci.

Nekrology na živé

Vlastní a fyzicky nutně omezenou existenci může filozof věnovat získávání vědění po dobu, která má jasně vymezený konec. Smrt může filozofa zastihnout při snaze předávat vědění jiným osobám, které mají rovněž omezenou fyzickou existenci. Nepřekročitelnou hranici života připomíná zmínka o smrti G. W. F. Hegela, zapsaná v sešitu, který je vystaven v Schiller-Nationalmuseum v německém Marbachu. Jedná se o sešit s poznámkami z Hegelových podzimních přednášek v roce 1831. Poznámky z přednášek věnovaných dějinám filozofie si pečlivě činil budoucí hegelovský filozof, spisovatel a teolog David Friedrich Strauss (1808–1874). Jeho rodný Ludwigsburg je z terasy Schillerova muzea vidět na horizontu při pohledu směrem na jihozápad. Strauss 14. listopadu 1831 ukončil poznámky z přednášek stručným zápisem: „14. list. večer zemřel Hegel na cholera.“²⁴⁵ Hegel sice pravděpodobně zemřel z jiné příčiny, ale ukončení přednášek z tohoto ultimátního důvodu bylo faktem. Přednášky skončily náhle, bez epilogu, a po letech zemřel jiným způsobem, nezvratně, penzionován a uprostřed vědecké činnosti v rodném Ludwigsburgu i Strauss. Rok před smrtí se Straussovi dostalo řádné porce kritiky jeho díla od Friedricha Nietzsche. V první z *Nečasových úvah* s názvem *David Strauss, vyznavač a spisovatel (David Strauss, der Bekenner und der Schriftsteller* z roku 1873) naložil Straussovi tolik kritiky jeho díla, že by snad bylo klidnější odcházet ze světa zapomenut a nepovšimnut. V roce 1900 však odejde i Nietzsche. A bez ohledu na on-line přístupné kompletní dílo prostřednictvím *Nietzsche Source*²⁴⁶ může potkat odsunutí z aktuálního zájmu a na základě kritérií využitelnosti, flexibility, aplikovatelnosti a politicky motivovaných preferencí i jeho génia. Ve výjimečných případech se filozof může pokusit udržet v přítomnosti i po smrti a s pomocí jiných prostředků než pouze svých textů a pozůstalosti. Jeremy Bentham (1748–1832) odkázal po smrti své tělo svým následovníkům. Jeho preparované mrtvé tělo sedí dodnes na jeho vlastní přání ve vitríně na University College London. Dle zadněschodištních historek býval na výroční zasedání vědecké rady dovážen a byl v zápisech veden jako přítomný, ale nehlasující.

Podobně jako najdeme na poslední stránce Straussova sešitu poznámek z Hegelových přednášek lakonický záznam o Hegelově smrti, zmiňuje ve svých poznámkách své učitele i Nový, byť v souvislosti s jinými událostmi, než je náhlé úmrtí. Ve svých vzpomínkách uvádí, že jako pomocná vědecká síla přepisoval na psacím stroji text Mirko Nováka s názvem *Otázka hudby hrané k práci a hudby reprodukované do veřejného prostoru*.²⁴⁷ Zpětně nahlíženo: budoucí vedoucí katedry pomáhal jako písař tehdejšímu vedoucímu katedry. Podobně autor této knihy chodil na přednášky Jana Zouhara, který byl vedoucím katedry v letech 2000–2012. A nynější vedoucí a první žena v čele katedry, Zdeňka Jastrzemska, navštěvovala jako studentka přednášky autora této knihy. S dalším vedoucím katedry Jiřím Cetlem spojují Nového krom kolegiálních vazeb i texty z *Nekrologů na živé*. Nekrology se týkají pouze smrti zdánlivé, při níž se prostřednictvím nekrologu příslušnému budoucímu nebožtíkovi dá nahlédnout do reflexe jeho života, zpravidla při příležitosti kulatých narozenin. Na téma smrti skutečné, nikoli pouze zdánlivé, nakonec dojde řada i v posledním z těchto drobných textů, který je nekrologem na smrt. Nového nekrology můžeme

245 „Am 14. Nov. Abends ist Hegel an der Cholera gestorben.“ Osobní záznam autora při návštěvě Schiller-Nationalmuseum v Marbachu v roce 2017.

246 *Nietzsche Source* poskytuje kompletní elektronickou edici Nietzscheho díla: <http://www.nietzschesource.org/>.

247 NOVÁK, Mirko. *Otázka hudby hrané k práci a hudby reprodukované do veřejného prostoru. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. B, Řada filozofická. 1954, roč. 3, č. B 2, s. 178–179. Ukázky z tohoto textu uvádím v kapitole věnované Mirko Novákovi.

považovat za zpřístupnění kousku každodenní historie katedry, univerzity a jejích členů. Dnes by se podobné záznamy zřejmě mohly řadit k tzv. orální historii. Nový psal nekrology na živé svým kolegům, přátelům, vlastní katedře, sám sobě i smrti. Je pochopitelné, že se nekrologu dostalo již za života od kolegů i jemu. Autorem byl sociolog Pavel Pácl (1932–2013) a Nového představitel následovně:

Původem z moravské vísky začal v Židenicích s etikou, aby po letech stejně Židenice od své etiky asanoval. Cestoval po francouzských lyceích, západoněmecko-rakouských vědeckých fórech a honolulských barech.²⁴⁸ Reformátor evropského pohřebnictví; vzpomeňme jeho propracované studie, která pohřbívá lidi ve stoje. Zpěvák izraelských budovatelských písní. Významný metafyzik, proslavený zejména teorií cedníku a metodou měřitelnosti prázdna v sobě. V cirkusových arénách celého světa nedostižný polykač zubů! Teoretický sexuální maniak a maniakální sexuální teoretik... Velkoobchodník s kvasnicemi. Sociologický fenomenolog a inteligentní pedant. Kosmetický poradce; jeho dialog s Blankou Filipcovou²⁴⁹ na toto téma si dala do francouzštiny přeložit firma Chanel. Plesový organizátor evropského formátu. Atd. atd. atd. Jedním slovem – umělec života, který to dotáhl od úctyhodné filozofie v neklidné době po úctyhodnou dobu v neklidné filozofii, logice a sociologii.²⁵⁰

Zmíněná teorie cedníku se týká dle slov z Nového *Autonekrologu* přístupu k ženám, přesněji možného oboustranně vstřícného kontaktu se ženami. Muž před ženou neskrývá a plně přiznává své fyzické i mentální nedostatky (v případě například nekompletního, evidentně deformovaného, nesymetrického či disproporčně ustaveného těla by to ani nebylo možné). Ženy, kterým nepřehlédnutelné nedostatky vadí, propadají cedníkem. Další konverzace a kontakty jsou vhodné se ženami, které jsou vůči nedostatkům vstřícné (nebo jim nevadí, v nejlepším možném případě je nevidí nebo je za nedostatky nepovažují).

Pácllem dále zmíněná metoda měřitelnosti prázdna, náležející do oblasti metafyziky, je zřejmě v Nového *Autonekrologu* dohledatelná teorie piva jako nástroje vědeckého poznání a sociální terapie. Nový ji formuluje následovně: „a) *Poznání: součtem množství vypitého piva lze měřit prázdno v duši (např. 4 püllitry = prázdno v duši o rozměru 2 dm³). b) Terapie: pivo je prostředek k oslabení dvou sociálně nejkonfliktnějších sfér, tj. pivo účinně zabraňuje myšlenkovým rebeliím (po pivě se totiž blbne) a sexuální anarchii a maniactví (po pivě se totiž ..., no, po něm se právě neblbne).*“²⁵¹

Cetlovy teze o Novém (a Marxovy teze o Feuerbachovi)

Dalšímu z řady vedoucích katedry věnoval Nový *Sdružený nekrolog na doktora Cetla*. Při jiné příležitosti věnoval v roce 1986 Cetlovi další zdravici, která začíná slovy: „*Jak už to ve vědě chodí – nemaže na to, abych byl druhým Cetlem, stal jsem se alespoň prvním badatelem o Cetlovi.*“²⁵² Zdá se, že v roce 1986 ještě Nový netušil, že se v roce 1990 stane po Cetlovi opět vedoucím katedry.

248 Bar Honolulu je píseň od Jiřího Suchého. Její obliba Lubomírem Novým byla důvodem, proč ji v různých souvislostech zmiňují jeho kolegové. Obecně je možné použít označení „Bar Honolulu“ i pro restaurace s atmosférou, která se v písni popisuje.

249 Blanka Filipcová, nar. 1928, socioložka zabývající se výzkumem využití volného času a životního stylu; spoluautorka ve své době reflektované a diskutované knihy *Různoběžky života: Zápas o socialistický způsob života*. Praha: ÚFS ČSAV 1974, 2. vyd. 1976; spoluautorem byl Jindřich Filipek.

250 NOVÝ, Lubomír. *Nekrology na živé*. Brno: [s.n.] 1988, s. 37.

251 Tamtéž, s. 42.

252 Tamtéž, s. 82.

Vždy miloval Zbrojovku, své nikdy nemyté auto, literaturu, klid, rozvážné vyřizování připisů s přesvědčením, že vše nějak dopadne; a naopak se svatým nadšením vždy odsuzoval prohnílý alibismus fotbalových soudců, neobjektivnost vídeňské televize a fanoušků Baníku Ostrava, škodlivost buržoazní ideologie, zejména antropologismu, scientismu, fenomenolexistencialismu, náboženského tmářství a dalších nezdravých tendencí, jako je např. balkanizace naší stravy, což mu např. nebránilo v tom, že si v Akademické kavárně dával k obědu nejčastěji srbské žebírko.²⁵³

Jiří Cetl se mu o několik měsíců později odvděčil *Tezemi o Novém*, které volně odkazují na některé z 11 Marxových Tezí o Feuerbachovi z roku 1845.²⁵⁴ Cetlovy parafráze mohou sloužit jako pomůcka pro ověření si znalostí z dějin filozofie, protože vtip je zde výsledkem použití dikce Tezí při hodnocení Nového. Cetl vybrousil formu filozofického pastiše a hříčky s aluzemi na život a na názory slavných filozofů ve svých filozofických apokryfech.²⁵⁵

Srovnajme si oba texty. Nejprve původní Marxovu 1. tezi:

Hlavním nedostatkem veškerého dosavadního materialismu – včetně feuerbachovského – je, že předmět, skutečnost, smyslovost se pojímá jen ve formě objektů čili nazírání, nikoli však jako lidská smyslová činnost, praxe, nikoli subjektivně. Proto se stalo, že činnou stránku, v protikladu k materialismu, rozvíjel idealismus – ale jen abstraktně, protože idealismus samozřejmě nezná skutečnou, smyslovou činnost jako takovou. Feuerbach chce mít smyslové objekty skutečně odlišné od myšlenkových objektů; ale lidskou činnost samu nepojímá jako předmětnou činnost. Pokládá proto v “podstatě křesťanství” za vpravdě lidský jedině teoretický postoj, kdežto praxi pojímá a fixuje jen v její špinavě čachrářské jevové formě. Nechápe proto význam “revoluční”, “prakticko-kritické” činnosti.

Cetl ctí dikci první teze a upravuje ji pro Nového: „Hlavním nedostatkem všech dosavadních charakteristik a posudků docenta Nového (včetně Nového samotného) je, že svůj předmět, skutečnost Nového, pokládají za postižitelný. Proto se stalo, že nepostižitelné postižitelné na něm bylo zatím pochopeno jen ve své špinavě čachrářské jevové formě.“²⁵⁶ Cetl zachovává použití vančurovsky znějícího slova „čachrářský“. Zde přeneseně použito v obou případech ve významu „nepoctivě nebo pokoutně obchodovat“ i „jednat nepoctivě, s postranními úmysly“, tedy ve významu jednání, které by mohlo zastírat pravou povahu věcí. V originálním znění je doslova uvedeno „... ve své špinavě-židovské jevové formě“.²⁵⁷

Cetlova druhá teze o Novém nenabízí přímé srovnání s textem některé z 11 tezí, ale po analýze jejich obsahu se nabízí hravý odkaz na tezi 4. a 6., v nichž se hovoří o světě představovaném a skutečném, o světském základu světa, který je rozpolcen a sám se sebou v rozporu. *Tento základ musí tedy být nejprve ve svém rozporu pochopen a potom odstraněním rozporu prakticky revolucionován* (4. teze). 6. teze popisuje individuuum jako souhrn společenských vztahů a Feuerbachovi vytýká, že *nemůže abstrahovat od dějinné skutečnosti a předpokládat abstraktní – izolované – lidské individuuum*. Cetlova teze, doplněná o Wittgensteinovu tezi z Traktátu, pak zní: „*Tak se docent Nový*

253 Tamtéž, s. 27.

254 CETL, Jiří. Teze o Novém. In: NOVÝ, Lubomír. *Nekrology na živé*. Brno: [s.n.] 1988, s. 38–39. Srov. MARX, Karl. *Thesen über Feuerbach*. [cit. 21. 2. 2020]. Dostupné z http://www.mlwerke.de/me/me03/me03_533.htm. V textu dále uváděné znění tezí odkazuje na on-line dostupný český překlad http://www.sds.cz/docs/prectete/eknihy/km_tof.htm [cit. 21. 2. 2020]. Teze jsou v knižním vydání vřazeny do ENGELS, Friedrich. *Ludvík Feuerbach a vyústění německé klasické filosofie*. Praha: Svoboda 1949.

255 CETL, Jiří. *Ale vždyť to byli filozofové... Filozofické apokryfy*. Brno: Doplněk 2000. Ukázka z apokryfů je uvedena v kapitole věnované Cetlovi.

256 CETL, Jiří. Teze o Novém. In: NOVÝ, Lubomír. *Nekrology na živé*. Brno: [s.n.] 1988, s. 38.

257 „... in ihrer schmutzig-jüdischen Erscheinungsform gefasst und fixiert wird.“ MARX, Karl. *Thesen über Feuerbach*. [cit. 21. 2. 2020]. Dostupné z http://www.mlwerke.de/me/me03/me03_533.htm.

jevíl jako voluntarista i jako fatalista, jako dřič i jako povaleč, jako filozof i jako sociolog, jako sexuální maniak i jako evangelický nesmělec, jako mluvka i jako přívrženec teze „o čem nelze mluvit, o tom se má mlčet“, jako opilec i jako spáč v baru Honolulu atd. atd., aniž se chápalo, že se tím definiens stává průsečíkem projekcí definovatelů.“²⁵⁸ S podobnou reflexí nesnází při pokusech charakterizovat osobu, jejíž barvitý život lze zachytit díky nedostatečnému rozlišování zdánlivě pouze v protikladech, jsem se naposledy setkal při pokusu charakterizovat německého filozofa a spisovatele Petera Sloterdijka. Novinář Koen Haegens charakterizoval Sloterdijkova stanoviska následně: Sloterdijk je „levicový, pravcový, elitářský sociálně demokratický liberál s ... originálními myšlenkami“.²⁵⁹ Podobně jako Cetyl hovoří i zmíněný novinář o osobě filozofa se sympatiemi. V jednom případě je to míněno s humornou nadsázkou, ve druhém vážně. Obojí hodnocení naznačuje, že některé osobnosti se vzpírají jednoduchým dichotomiím, jednoznačnému buď/anebo, s nimiž si běžně vystačíme, a že zdánlivě se vylučující označení téže osoby nemusí znamenat rozpor, relativizaci, ale pobídku k explikaci a přesnějšímu rozlišování. A přesnější rozlišování může poskytnout dobré důvody, proč může někdo být evangelický nesmělec, spáč v baru Honolulu i elitářský sociálně demokratický liberál. Z této perspektivy je u filozofů zřejmě důležitější, zda máte dobré nápady a napadají vás originální a inspirativní myšlenky a spojení.

Marxova 4. teze zní:

Feuerbach vychází z faktu náboženského sebeodcizení, zdvojení světa na svět náboženský, představovaný, a na svět skutečný. Dělá vlastně to, že převádí náboženský svět na jeho světský základ. Nepozoruje, že po vykonání tohoto díla zbývá ještě udělat to hlavní. Skutečnost, že se světský základ odpoutává sám od sebe a ustavuje jako samostatná říše v oblacích, se dá totiž vysvětlit právě jen tím, že tento světský základ je sám rozpolcen a že je sám se sebou v rozporu. Tento základ musí tedy být nejprve ve svém rozporu pochopen a potom odstraněním rozporu prakticky revolucionován. Tedy například, když byla jako tajemství svaté rodiny objevena pozemská rodina, musí být tato pozemská rodina podrobena teoretické kritice a prakticky zničena.

Cetyl si s částí textu pohraje následujícím způsobem: „V úsilí pochopit jeho nepostižitelnou bytost se nepochopilo, že tajemství jeho bytosti nesmí být podrobena teoretické kritice a prakticky převráceno.“²⁶⁰

Slavná 11. teze zní: „Filozofové svět jen různě vykládali, jde však o to jej změnit.“ Marx se takto pokusil koncentrovaně vyjádřit podstatu uvažování o dějinách v 19. století. Cetylova 4. teze: „Hodnotitelé chtěli docenta Nového rozmanitě měnit; jde však o to ho zachovat.“²⁶¹ Cetylova variace na 11. tezi byla napsána 1980. V roce 1973 vydal německý filozof Odo Marquard knihu věnovanou problémům filozofie dějin s názvem *Schwierigkeiten mit der Geschichtsphilosophie*, které začínají větou: „Filozofové dějin svět jen různě měnili, záleží na tom, abychom jej ušetřili.“²⁶² Ušetřit, zachovat, může znamenat i uchovat ve stavu, který se při nedostatečném nebo povrchním rozlišování může zdát plný protikladů, nedostatků, neslučitelností nebo zastaralý. Něco uchovat znamená současně smysl pro minulost v přítomnosti, schopnost hypoplepse a v případě nekrologů i potěšit se za živa tím, co bylo a bude minulé.

258 CETL, Jiří. Teze o Novém. In: NOVÝ, Lubomír. *Nekrology na živé*. Brno: [s.n.] 1988, s. 38.

259 „... linker, rechter, elitärer sozialdemokratischer Liberaler mit ... originellen Ideen.“ SLOTERDIJK, Peter. *Neue Zeilen und Tage: Notizen 2011–2013*. Berlin: Suhrkamp Verlag 2018, s. 34.

260 CETL, Jiří. Teze o Novém. In: NOVÝ, Lubomír. *Nekrology na živé*. Brno: [s.n.] 1988, s. 38.

261 Tamtéž, s. 38.

262 „Die Geschichtsphilosophen haben die Welt nur verschieden verändert; es kommt darauf an, sie zu verschönen.“ MARQUARD, Odo. *Schwierigkeiten mit der Geschichtsphilosophie*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp 2017, s. 13. Německé slovo „verschönen“ má význam nejen zkrášlit, učinit příjemnějším, ale též nezpůsobit žádnou škodu, nezpůsobit nic zlého, ušetřit, uchovat.

Epilog pro posledního čtenáře

Nový se snažil při vědomí hraničnosti a konce lidského života poskytnout svým kolegům časově předsunuté potěšení, kterého by se většinou jeho kolegové z katedry nebo fakulty nemohli dočkat. Psal jim k významnému jubileu s určitým předstihem nekrology, kterými se mohli pobavit za svého života a zpravidla ještě v den narozenin, kdy stále projevovali vitalitu a intelektuální svěžest. *Nekrology na živé* nabízely živým potěšení z pohledu na vlastní život sub specie aeternitatis a mohly i upozornit na to, že se v budoucnu může stát, že dotyčný filozof věnoval léta svého života psaní děl, o která po stěží určitelné době a po jeho smrti málokdo zavadí. V mezním případě by mohl každý filozof jednou přijít i o svého posledního čtenáře a skutečně upadnout v zapomnění. Spisovatel Julian Barnes popisuje variantu tématu nejistoty osudu díla a pozůstalosti, nad níž se v naší ukázce pozastavil Nový, následovně:

Nejdřív vás přestanou tisknout a pošlou vás do temných koutů antikvariátů a prodejních webových stránek. Potom, pokud máte to štěstí, krátký návrat na scénu a dotisk jednoho či dvou titulů. Pak zase konec, načež nastane období, kdy vás jako téma vnutí několika vysokoškolským studentům, kteří unaveně listují vašimi knihami a říkají si, proč jste toho museli napsat tolik. Nakonec nakladatelství zapomenou, akademický zájem povadne, společnost se změní a lidstvo se posune o kousek dál, zatímco evoluce bude vytrvale plnit svůj bezúčelný účel a měnit nás všechny v tvory odpovídající bakteriím a měňavkám. Je to nevyhnutelné. A v určité chvíli (která musí logicky nastat) bude mít spisovatel svého posledního čtenáře.²⁶³

Alespoň kousky z Kanta, Benthama i Hegela se na katedrách filozofie dosud čtou a v lepším případě i studují. Nový, stejně jako Barnes a mnozí filozofové a spisovatelé od počátku dějin evropské filozofie a literatury před nimi, s nadhledem připomněl dimenzi pomíjivosti i neukončenosti filozofického snažení. Nový ji v první ukázce ze *Skeptické mezihry* kompenzuje zdůrazněním tradičního (pokud odoláme ve snaze o slovní hříčku použití slova „starého“) motivu neustávajícího filozofického úsilí při plném vědomí těchto mezí.

Při vědomí mezí se *Filozofové ve městě* pokusili oživit v časových diagonálách osobnosti těch, kteří budovali katedru filozofie, kteří jsou přítomni v knihách, archivech, paměti a portrétech, byť již nehlasují o dalších osudech tenké filozofické linie, která je spjata s Katedrou filozofie v Brně, i těch filozofů, kteří budou byvší, ale po určitou dobu budou zprostředkovávat filozofii dalším, kteří budou byvší a kteří mohou mít svého prvního i posledního čtenáře.

263 BARNES, Julian. *Žádný důvod k obavám*. Praha: Odeon 2010, s. 220.

